

Rozemarijn van 't Einde

**REBELLEREN
VOOR HET
LEVEN**

EEN DOMINEE IN ACTIE
VOOR KLIMAATRECHTVAARDIGHEID

INHOUD

Inleiding	7
1. Wij rebelleren voor het leven	12
2. Op ziekenbezoek bij de aarde	21
3. Nederland: betaal je klimaatschuld	29
4. Grootmoeders aarde	39
5. Vingers uit mijn oren	45
6. (S)hell	53
7. Algemeen Beschamend Pensioenfonds	56
8. De brede weg en het smalle pad	64
9. Medechristenen: na ons geen zondvloed	73
10. Olie op het vuur	82
11. Christen-Democratisch Appèl: Klimaatverandering is massamoord	88
12. Eb en vloed	96
13. Hier zit Nogepe, die lobbyt uw klimaat kapot	101
14. Aantijgingen neutraliseren voor dummies	107
15. Graag hier 'n klimaatvriendelijke premier	117
16. PFZWee u	124
17. WEET IK WEL HOE ASOCIAAL IK BEN?	130
18. Tot de hemel hier op aarde is gebracht	138
19. Wiegelied	147
20. Rozemarijn, spreek de waarheid	152
21. Bomen en banen gaan prima samen	163
22. Geachte mevrouw de rechter	171

23. Minister en staatssecretaris: doe wat nodig is	181
24. Hoe ik me niet vastlijmde aan een talkshowtafel	189
25. ExxonMobil, Tata Steel en ING: stop killing us	203
26. Rebelleren voor iedereen	209
Dankwoord	221
Verantwoording	223
Over de auteur	223

INLEIDING

*hier lig ik in 't gras
dicht bij een zacht gepiep
ik voel weer hoe het was
toen Hij de aarde schiep*

*wat hebben wij gedaan
met al wat Hij ons gaf
we bouwden torens naar de maan
en groeven 't eigen graf*

Toon Hermans (uit: *Liggen in 't gras*, De Fontein, Baarn 1993)

Ik was geen kind dat dol was op de natuur. En dat terwijl ik daar op de Veluwe middenin zat, met bos en hei op fietsafstand. Rond de lavendelstruik in de voortuin zoemden bijen, tussen de appel- en de pruimenboom in de achtertuin hingen we de hangmat. Als ik op de schommel zat hoorde ik een vogel fluiten. Struiken waren de ideale omgeving voor toneelstukjes of zelfbedachte spelletjes zoals 'heks in de pan', waarbij de heks de kinderen achter de struik moest houden zodat ze ze kon opeten. De natuur was niet meer dan een decor. Wandelen in het bos of op de hei vond ik leuk voor onze hond, maar zelf was ik snel moe en kreeg steken in mijn zij. We mochten thuis een eigen stukje tuin bijhouden, maar nadat ik er een keer zaadjes in stopte, keek ik er nooit meer naar om.

Wel leerde ik om zuinig te zijn, om niet meer te nemen dan ik nodig had. Klietjes werden bewaard, van oud brood maakten we wentelteefjes en één keer in de week aten we vegetarisch. Mijn vader leerde me om alleen licht te laten branden in de kamer waarin je aanwezig was, boodschappen deden we met de fiets. Op de kamer van mijn oudste broer hing een grote witte poster van twee handen die de aarde vasthielden, 'Een beter milieu begint bij jezelf' stond erop.

Dat het klimaat van de aarde steeds meer uit balans raakte, wist ik toen nog niet. Ook had ik er nog geen weet van dat mijn eigen interne klimaat steeds erger verstoord raakte. Ik voelde me voortdurend moe, maar telkens als we naar een dokter gingen, zei die dat er niets aan de hand was. Daardoor leerde ik de stormen in mijn lichaam te negeren en pleegde roofoverval op mezelf.

Ik had als kind een hekel aan onrechtvaardigheid. Als ik iets niet eerlijk vond, dan zou de wereld dat horen ook. Mijn moeder hield haar hart vast als kleuter-ik de buurtkinderen die mijn oudere broers en zus pestten een veeg uit de pan gaf. Op de zondagschool hoorde ik bijbelverhalen over mensen die zich inzetten voor een betere wereld. In de lunchpauze at ik broodjes bij mijn moeder in de Wereldwinkel, waar ze als vrijwilliger werkte, tussen kleurige wandkleden, blikken autootjes en regenmakers. Op ons toilet hing een ansichtkaart met een plaatje van een weelderig groen landschap, mensen en dieren naast elkaar, de lucht vol vogels. '... en God zag dat het goed was', stond erbij, met tussen haakjes de toevoeging: 'maar dat is lang geleden'.

Tussen de akkers door fietste ik naar de middelbare school. Ik zag het graan groeien tot het veld plotseling leeg en de horizon weer zichtbaar was. De geur van bemesting drong elke paar maanden in mijn neusgaten. Soms fietste ik langs een slachterij, waarvan

mensen zeiden dat dieren er slecht behandeld werden. In de tweede klas van de middelbare school liet onze diepgelovige docent natuurkunde de film 'An Inconvenient Truth' van Al Gore zien. De beelden van een stijgende zeespiegel, de noodzaak van verandering raakten me. Na het zien van de film wist ik meer, maar voelde me slechts theoretisch betrokken. Ik overwoog vegetariër te worden, maar deed het niet.

Toen ik zeventien was, introduceerde een vriendin een nieuw meisje in onze vriendengroep. Anne had lang blond haar en was dierenrechtenactivist. Ze werd zelfs af en toe gearresteerd, waarover ze met een zekere nuchtere feitelijkheid vertelde. Ik vond haar verhalen over de arrestaties heftig, maar bewonderde haar durf, haar standvastigheid, haar doelgerichtheid én haar veganistische levensstijl. Tegelijk bleef het háár wereld, het was alsof die alleen aan de mijne raakte tijdens de gesprekken in de pauzes.

Op het christelijke Flevo Festival hoorde ik Shane Claiborne spreken, een sociaal activist uit de Verenigde Staten. Hij vertelde dat hij met een groep wapens had ingezameld die ze lieten omsmeden tot ploegscharen, zoals in het bijbelse visioen. En toen ze geen eten mochten uitdelen aan daklozen in zijn stad, besloten ze om het kerkelijk avondmaal in het park te houden, met pizza in plaats van brood en wijn, en iedereen uit te nodigen om aan te sluiten. Het inspireerde me je rechtvaardigheidsgevoel en je geloof laten samensmelten tot actie. Zo kan dat dus!

Voor mijn studie theologie verhuisde ik naar Utrecht en na een tijdje verbaasde ik me erover dat ik het miste om bomen om me heen te hebben. Ik had er eerder niet veel waardering voor gehad, maar nu verlangde ik naar de geruststellende zweem groen, het stevige, rauwe bastbruin. Ik kreeg last van terugkomende holteontstekingen en moest worden geopereerd. De KNO-arts zei dat hij steeds vaker meemaakte dat mensen die van het platteland naar de stad

verhuisden last kregen van hun holten, door de luchtvervuiling. Terwijl ik doorsukkeld met mijn gezondheid en daarnaast mijn opleiding tot predikant afmaakte, waren er twee belangrijke momenten waardoor ik richting koos. Ik zag een documentaire met beelden uit slachthuizen. Vol ongeloof keek ik hoe er met kuitjes gesmeten werd alsof het geldstukken waren, hoe levende koeien aan hun poten werden opgehangen, hoe ze een stuk vlees werden zodra hun huid was gestript. Ik dacht terug aan de slachterij bij ons in de buurt, waarover werd gezegd dat dieren daar niet goed behandeld werden. En opeens realiseerde ik me dat ik hieraan meedeed. De beelden deden me walgen en ik besloot dat ik hiervan geen onderdeel meer wilde zijn.

Achteraf gezien was dat mijn eerste stap op het pad van klimaatactivisme. Nu ik kritischer keek naar wat ik zelf at, hoe ik zelf bijdroeg aan het probleem, begon er ruimte te ontstaan om de ernst van de situatie te laten binnenkomen. Iemand vertelde me dat als je de hoeveelheid CO₂ die we maximaal nog kunnen uitstoten per land verdeelt, Nederland al nagenoeg door haar 'koolstofbudget' heen is. Het verbijsterde me: in de politiek en in de media werd erover gesproken dat Nederland pas in 2050 klimaatneutraal zou hoeven zijn. Ik wilde iets doen, in actie komen, maar ik wist niet goed waar te beginnen.

De tweede stap zette ik nadat ik een documentaire keek over actievoeren. Daarin werden twee rebellen van Extinction Rebellion geïnterviewd. 'Bij het klimaatakkoord zat Shell aan tafel,' zei Petra, een vrouw met heldere ogen en rood gestifte lippen. 'Je gaat toch niet aan de fossiele industrie vragen om mee te denken over maatregelen tegen de fossiele industrie? Overheid en bedrijfsleven zijn zo nauw verbonden dat urgente klimaatmaatregelen niet genomen worden. Daarom moet de burger de straat op. De overheid heeft het sociale contract verbroken.'

Haar uitleg was helder, onverbiddelijk. Ik kon er geen speld tussen krijgen en besloot me aan te sluiten bij deze beweging. In de

tussentijd had mijn ziekte eindelijk een naam gekregen en de symptomen bleken met medicatie enigszins in te dammen. Mijn gezondheid ging vooruit en dus was het tijd om me op grotere problemen te richten. Ik meldde me aan als vrijwilliger voor de politieke vertegenwoordiging van Extinction Rebellion en schreef me in om mee te doen aan een demonstratie. En toen begon het.

1. WIJ REBELLEREN VOOR HET LEVEN

*De wereld staat in de fik
En ik zou het willen blussen
Maar het vuur is groter dan ik*

*En het kan anders, ik weet dat het kan
Met geloof en een wil en een wet en een plan
Ik wil een toekomst, en jij wil het ook
Of je blijft blind, want waar vuur is, is rook*

Froukje Veenstra, 'Groter dan ik'

Op de fiets naar de ontmoetingslocatie bij station Utrecht Overvecht bemerk ik bij mezelf een bekend gevoel: warm van binnen, licht nerveus en zelfverzekerd tegelijk. Een gedrevenheid die ik ook altijd heb als ik op zondagochtend op weg ben naar een kerk of gevangenis om er voor te gaan in de kerkdienst. Het gevoel dat ik geroepen word, een taak heb. Het is vandaag een veel te warme februaridag in 2021 en ik ga erin springen, ik ga meedoen aan mijn eerste actie en we zullen zien hoe het bevalt. Ik heb me gekleed volgens de dresscode: kleurig. Perfect, Extinction Rebellion en ik, dat gaat wel werken.

Ik arriveer op het grasveld en tref mijn groepje, dat ik bij de online voorbereidingsbijeenkomst al heb gezien. Jonge, nieuwsgierige mensen, allemaal kleurig gekleed, enthousiast en een tikje zenuwachtig. We voegen ons bij de grotere groep van zo'n honderd mensen. Er is ook politie bij. Dat was niet de bedoeling, de verzamellocatie was geheim. Ze staan aan de rand van het veld met een van de actievoerders te praten, de andere actievoerders kijken er een beetje ongemakkelijk naar. Een agent zegt tegen iemand naast me dat we geen straten mogen blokkeren en dat ze ons zullen 'begeleiden' naar de gelijktijdige demonstratie van Extinction Rebellion (XR) op het Jaarbeursplein. Met luide stem geeft de agent ons de opdracht om in groepjes van vier te vertrekken.

Iedereen weet dat we niet als makke schapen naar het Jaarbeursplein zullen lopen. We hebben van tevoren besloten om iets te gaan doen dat zo verstorend is dat het waarschijnlijk niet zal worden getolereerd. We weten dat we hierdoor kans lopen om gearresteerd te worden. Ook ik heb van tevoren nagedacht of ik het daarop wil laten aankomen. In de voorbereidingsbijeenkomst kregen we meer informatie over de ernst van de klimaatcrisis. Hoe warmer de aarde, hoe onveiliger het leven wordt. Sinds 1990 weten landen van klimaatverandering. Sindsdien is er meer CO₂ uitgestoten dan in de tweehonderd jaar ervoor. We hoorden over klimaatkantelpunten, massa-uitsterving, over de regering die al jaren ontoereikend klimaatbeleid voert en daarmee de mensenrechten van haar burgers schendt. En zoals politiek filosoof John Locke argumenteerde: als een overheid verzaakt om de levens van haar burgers te beschermen en daarmee het sociaal contract met haar burgers verbreekt, hebben de burgers het recht om in opstand te komen. Alle mensen die aanwezig zijn bij deze demonstratie zijn tot de conclusie gekomen dat dit soort verstorende acties helaas nodig zijn. De ontwrichting die ontstaat als gevolg van de opwarming van de aarde als er niet rigoureus wordt ingegrepen, is nu nog onzichtbaar. Dus

proberen wij die zichtbaar te maken, bij voorkeur door zo ontregelend te zijn dat de overheid niet anders kan dan doen wat nodig is.

We gaan op weg – in het begin nog keurig in groepjes van vier – een lange straat af, in de richting van een kruispunt. Ik loop naast Lieve, een student Kunst en Economie met blauw haar. Zachtjes vragen we ons af wat nu eigenlijk het plan is, terwijl de groepjes steeds dichterbij elkaar gaan lopen. Aan het einde van de weg is iedereen alweer bij elkaar. Zodra het stoplicht voor de auto's op rood staat, stappen enkele mensen zonder aarzeling met een spandoek het zebrapad op en blijven voor de auto's staan. Zo makkelijk is het dus om een weg te blokkeren. Iedereen loopt de weg op. Iemand zet een lied in: *'Hey ho, take me by the hand, strong in solidarity we stand, fight for climate justice, fight for climate justice!'* Actiecoördinator Sebastiaan gebaart dat we over de weg verder gaan lopen. De *swarming*, de bewegende blokkade, begint.

Een van mijn subgroepgenootjes, Eva, loopt aan de zijkant en deelt flyers uit aan de automobilisten: 'Sorry dat we de weg blokkeren, maar dit is een noodgeval,' staat erop, met uitleg over de klimaatcrisis. De meeste automobilisten reageren begripvol, sommigen worden ongedurig en boos, al worden ze vaak maar een paar minuten opgehouden. We stromen door de straten, er worden liederen gezongen en leuzen geschreeuwd en ik probeer mee te doen maar ken de teksten nog niet. Onder het lopen vraag ik me af of dit de manier is. Helpt het nou om de weg voor mijn medeburgers te blokkeren? Zij kunnen er ook niets aan doen. Maar ik doe nu tenminste iets en dat is vast beter dan thuisblijven. En dat er iets van oproer is, voelt passend bij de klimaatcrisis, die we maar al te graag negeren. Misschien is dit het vuile werk dat helaas nodig is.

De politie is ons intussen als een soort veedrijvers naar het centrum aan het sturen, agenten beginnen zich opgefokt te gedragen.

Ze duwen actievoerders ruw in de richting die zij willen. Ineens wordt een mededemonstrant in geel pak zonder duidelijke aanleiding door een agent tegen een busje gesmeten. Een paar mensen uit mijn groepje die niet gearresteerd willen worden, nemen afscheid en gaan een zijstraat in. De agenten voeren het tempo op, duwen soms demonstranten hardhandig de door hen gewenste kant op.

Zodra we de Zeedijk op lopen, beseffen we dat we in een fuik worden gedreven. Sebastiaan wenkt Lieve en mij een zijstraat in om te ontsnappen. Twee agenten hollen ons voorbij en gaan voor ons staan om ons de weg te versperren. 'Jullie moeten nu terug, anders word je gearresteerd.' Het voelt of ik in een film ben beland. We keren om, ik krijg nog een duw na van een van de agenten, en lopen met de groep mee de fuik in. We worden ingesloten door de Vecht, een appartementencomplex en een cordon van politieagenten aan beide uiteinden.

Zodra ik de rand van de groep heb bereikt, ga ik zitten op de stoep-rand, om het razen van mijn hart te laten bedaren. Dat razen komt maar gedeeltelijk door de spanning van de actie. De aarde en ik hebben gemeen dat onze klimaatregulatie uit balans is. Bij de aarde is dat in gang gebracht door mensen, bij mij door een virus, lang geleden. Mijn lichaam kan mijn bloed niet goed omhoog, naar mijn hersenen pompen. Hoe langer ik overeind ben, hoe meer mijn zenuwstelsel op hol slaat. Voorlopig blijf ik dus op de stoep zitten. Een huilende jonge vrouw gaat naar de agenten. Paniekerig vraagt ze of ze de blokkade uit mag. De politie blijft onverbiddelijk staan, ze laat zich weer opnemen in de menigte.

We staan ongemakkelijk dicht op elkaar. We dragen mondkapjes, maar kunnen geen anderhalve meter afstand houden. We wilden juist een *swarming* doen, zodat we makkelijk afstand konden hou-

den. Ik hoor iemand aan de politie vragen of ze ons meer ruimte kunnen geven. De politie weigert. 'Mic check!' roept een vrouw met een groen hesje en een blonde vlecht. 'MIC CHECK!' scandeert de groep. 'Dit is een vraag aan de politie,' roept de vrouw. 'DIT IS EEN VRAAG AAN DE POLITIE,' herhaalt de groep. 'We willen ons graag aan de coronaregels houden...' 'WE WILLEN ONS GRAAG AAN DE CORONAREGELS HOUDEN...' 'Maar hebben onvoldoende ruimte.' 'MAAR HEBBEN ONVOLDOENDE RUIMTE.' 'Zou u ons meer ruimte kunnen geven?' 'ZOU U ONS MEER RUIMTE KUNNEN GEVEN?' 'Dank u wel.' 'DANK U WEL.'

De politie stapt een paar meter achteruit.

Er gaat iets onheilspellends uit van een omsingeling door politieagenten. Ook daar zijn we op voorbereid tijdens de onlinebijeenkomst. We weten wat helpt om die spanning te verlagen. Mensen hebben snacks bij zich, er worden dansjes ingezet en een driekoppig koor voert Utrecht-aan-zeemansliederen op. We hebben allemaal iets meegebracht waarmee we geluid kunnen maken en maken daar volop gebruik van. Iemand steekt een biologisch afbreekbare rookbom af. Een rode kleur trekt door de groep. Aan de overkant, buiten de blokkade schreeuwt een vrouw: 'WHAT DO WE WANT?' waarop wij massaal terugschreeuwen 'CLIMATE JUSTICE'. 'WHEN DO WE WANT IT?' 'NOW!' Ik vraag me af of voorbijgangers snappen wat we hier aan het doen zijn. Het is allemaal zo uitbundig. We zijn toch wanhopig en verdrietig?

Er kraakt een onverstaanbare mededeling door de megafoon van de politie en ineens wordt Sebastiaan meegenomen door de agenten. De achtergebleven actievoerders kijken elkaar verwonderd aan: wordt hij nu gearresteerd? Bij de juridische training leerden we dat de politie demonstranten eerst drie keer moet vorderen om weg te gaan en pas als mensen dat weigeren mag worden overgegaan tot arrestatie. 'Als je gaat zitten duurt het langer!' roept iemand, prompt laat iedereen zich op de grond zakken. Sommigen

lijmen zich vast aan de straat, wat me shockeert. Ik vraag me af of ik zoiets ooit zou durven en of ik dat wel zou willen. Het voelt te extreem. De politie leidt een voor een de rebellen naar de stadsbus. Dan staan er twee agenten voor mijn neus. ‘U bent aangehouden vanwege het negeren van een vordering, loopt u zelf mee?’ Ik heb geen vordering gehoord die ik zou kunnen hebben negeren, maar besluit mee te lopen en sla met mijn tamboerijn tegen mijn been als soort van protest. Ik ga in de bus zitten, waar steeds meer arrestanten binnendruppelen. De sfeer is uitgelaten, een mengeling van zenuwen en blijdschap. Hoewel we de actie niet hebben kunnen uitvoeren zoals gepland, is een massale arrestatie ook een soort overwinning. Dit betekent namelijk dat de actie het nieuws zal halen en dat er op die manier duidelijk wordt dat mensen willen dat de overheid meer doet om de klimaatcrisis te bestrijden. Als we bij het cellencomplex in Houten arriveren, staat de groep demonstranten uit de eerste bus al in een met hekken afgebakende ruimte op het binnenterrein. Niet veel later arriveert de derde bus.

En dan begint het wachten. Ik praat wat met de mensen om me heen, maar al snel ben ik daar te moe voor. Ik was al bang dat deze actie fysiek te veel van me zou vragen. De eerste tijd probeer ik nog te praten met mede-actievoerders (zoveel leuke nieuwe mensen om te leren kennen!), maar na een tijd wil ik vooral liggen. Ik hoor hoe een paar mededemonstranten naar de wc willen, maar dit niet mogen. Na een tijd vragen we de agenten of ze drinken voor ons hebben. Het antwoord is nee. Ik drink zo’n drie liter water per dag om de symptomen van mijn ziekte te verzachten en de drinkfles die ik heb meegenomen is leeg. Een paar meter van ons vandaan halen de aanwezige agenten drinken voor zichzelf. We horen dat een paar rebellen van XR voor de ingang van het cellencomplex staan met eten en drinken voor ons, maar ze mogen het niet afgeven. Aan het einde van de middag krijgen we ten langen leste een bekertje thee. Net als ik daar precies één slok van heb genomen,

word ik opgehaald voor mijn verhoor en moet ik het bekertje thee laten staan.

Een agente brengt me naar een soort doorvoercel van ongeveer een vierkante meter. De deuren worden gesloten. Ik weet niet hoe lang ik hier moet blijven, dus ik begin maar te zingen. De akoestiek van de cel is fantastisch, de resonerende tonen kalmeren mijn lichaam. Er klinkt een sleutel in het slot, een agent die zich voorstelt als de hulpofficier van justitie legt uit dat ik ben gearresteerd omdat ik de Wet Openbare Manifestatie heb overtreden, vertelt dat ik geen antwoord hoef te geven op de vragen die gesteld gaan worden en vraagt of ik een advocaat wil. Dat hoef ik niet. De deur sluit, ik hervat het zingen. Opnieuw een sleutel in het slot. Een rechercheur komt het verhoor afnemen. Op elke vraag zeg ik keurig zoals afgesproken 'geen commentaar'. De rechercheur overhandigt me een A4'tje met informatie over de verdere afhandeling van mijn aanhouding. Daarna mag ik terug naar de bus.

Een klein uur later krijg ik eindelijk weer een bekertje thee en twee witte boterhammen met tubetjes aardbeienjam. Ik voel me vooral heel slap en ga achter in de bus liggen. De gesprekken om me heen klinken ver weg. Lieve komt bij me zitten en vraagt of het wel gaat. Het gaat niet. Ze regelt nog wat drinken. Als het al begint te schemeren is iedereen verhoord en kan onze bus eindelijk vertrekken. 'Je hoeft niet in te checken,' grapt een agent tegen de instappende actievoerders. We verlaten het terrein en zwaaien naar onze vrienden in de derde bus die nu eindelijk aan de beurt komen om verhoord te worden. Als we door het hek van het cellencomplex rijden, zie ik een groepje mensen ons enthousiast toejuichen, boodschappentassen met eten en drinken tussen hen in.

De agenten kondigen aan dat ze ons op drie verschillende treinstations uit de bus zullen laten. Ik ben weinig meer waard, slap en

dorstig. Lieve vraagt aan een agent of wij er bij het eerste station uit mogen, omdat het niet goed met me gaat. Hij stemt gelukkig in. Maar als we bij station Driebergen-Zeist aankomen, mogen alleen de mensen die voor in de bus zitten naar buiten. Enigszins wanhopig herinner ik een agent die in de buurt staat eraan wat Lieve en mij was toegezegd. Hij zegt iets wat erop neerkomt dat ik niet hoeft te denken dat ik ergens recht op heb. ‘Zij moet er hier uit!’ brullen hierop eensgezind alle naburige inzittenden. Het emotioneert me, want iedereen in de bus is moe en wil naar huis. De agent gaat overleggen met zijn meerdere, die wuift dat Lieve en ik er natuurlijk uit mogen. Bij de kraan op het station vul ik mijn waterfles en drink een fantastische liter water.

In de dagen erna ontstaat er opschudding in de lokale politiek vanwege de handelswijze van de politie die ons te lang heeft vastgehouden, ons onvoldoende ruimte heeft gegeven om afstand te houden, toiletbezoek heeft geweigerd (iemand uit de derde bus had tussen een paar auto’s moeten toileteren) en ons heeft gearresteerd zonder eerst te vorderen. Naar aanleiding van deze berichten besluit ik op Facebook ‘uit de kast’ te komen als een van de gearresteerden. De reacties zijn niet mals. Ook een paar familieleden uiten flinke kritiek. Het raakt me. Het maakt me er direct bewust van dat de meeste mensen niet beseffen hoe ernstig de klimaatcrisis is.

Tegelijk kan ik me hun onbegrip wel voorstellen. Ergens vond ik de blokkade ook lijken op relschoppen. Goed onderbouwd en terecht relschoppen, dat wel. Of ik zoiets weer wil doen weet ik nog niet, maar het actievoeren heeft me in de klauwen. Ik ben ingestapt en wil blijven zitten.

STARTBLOKKEN: BEGINNEN MET ACTIEVOEREN

- ▶ De aarde wordt verwoest. Er zijn verschillende organisaties en groepen die dat proberen te stoppen en jij kunt die versterken. Dus begin ergens, neem een eerste stap. Zoek uit welke organisaties er zijn, schrijf je in voor nieuwsbrieven, volg ze op sociale media, meld je aan als vrijwilliger. Het maakt niet eens zoveel uit waar je je bij aansluit, maar proef aan iets, probeer wat, kijk of het bij je past. Zo ja: top! En zo nee: dan heb je meer informatie over wat je wel wilt en kun je weer verder zoeken. Zie achter in dit boek voor suggesties.
- ▶ Voel je je niet prettig bij demonstreren op straat? Er zijn allerlei mensen die achter de schermen acties ondersteunen. Zo kun je persberichten schrijven, arrestanten opvangen na hun vrijlating, acties coördineren, nadenken over de politieke strategie of de sociale mediakanalen bijhouden.

Wil je meedoen met een burgerlijk ongehoorzame demonstratie?

- ▶ Overweeg om de eerste keer vanaf de zijlijn mee te doen. In de meeste gevallen heb je de optie om te vertrekken als de politie je vordert. Bij de actie in dit hoofdstuk kon dat niet, omdat de politie niet volgens de regels handelde, maar bij alle andere acties die ik heb gedaan, was er wel de mogelijkheid om te vertrekken voor er arrestaties plaatsvonden.
- ▶ Zoek anderen om samen mee op te trekken. Neem iemand uit je omgeving mee of zoek van tevoren via de organisatie een ‘buddy’ met wie je de actie samen kan meemaken. Zoek elkaar tijdens de actie regelmatig op om te kijken hoe het gaat.
- ▶ Zorg dat je goed geïnformeerd bent over de gang van zaken bij een arrestatie en de mogelijke juridische gevolgen. Volg bijvoorbeeld een actietraining of vraag meer informatie aan iemand die ervaring heeft met disruptief actievoeren.
- ▶ Bedenk van tevoren waartoe je bereid bent en houd tijdens de actie je eigen grenzen in de gaten.

2. OP ZIEKENBEZOEK BIJ DE AARDE

Onze planeet leeft. De grond is haar huid. Bossen zijn haar haren. Rivieren haar bloed. En vandaag is de aarde ziek, waarschijnlijk stervende.

Hindou Oumarou Ibrahim (Tjaadse milieuactivist en geograaf, toespraak op COP26)

Vroeger droeg ik een ring met het woord ‘hope’ erop. Ik had de illusie dat als ik die ring droeg, ik meer hoop zou hebben. Alsof hoop een soort reservoir is waar je alleen maar uit hoeft te putten. Nu zie ik hoop als iets wat je creëert door je daden. Door te weerstaan, door tegenwicht te bieden, door spaken in wielen te steken, ontsnap je aan het beklemmende gevoel dat je machteloos bent. Want natuurlijk kun je wel iets doen. Je hoeft alleen maar ergens te beginnen of ergens bij aan te haken. Iets te wagen en dan maar zien of je ook wint.

Er zijn net Tweede Kamerverkiezingen geweest. Een dag na de uitslagen vergaderen we met een aantal rebellen. We voelen ons verschillende varianten van hopeloos, want de aarde heeft snoeihard verloren. De kans op een gunstige uitslag van de formatie lijkt nihil. Plotseling, zonder dat ik daar nu al te veel over heb nagedacht, zeg ik: ‘Eigenlijk is het meest gepaste wat we kunnen doen te gaan

waken, dag en nacht. Dat we bij een regeringsgebouw gaan staan, de hele formatie lang, om te laten zien dat wij het niet loslaten.’ Mensen lijken niet echt te reageren, het gesprek gaat alweer verder. Een paar seconden later komt er een privébericht van Sebastiaan: ‘IK WIL DIT ORGANISEREN!!!!’

Een week later hebben we een bevlogen team verzameld en staat de wake in de grondverf. Het is een absurd plan, maar we gaan het voor elkaar krijgen. Het moet. Overdag gaan we bij de ingang van het Catshuis staan. ’s Nachts zal er vanuit huiskamers online gewaakt worden. Het wordt een estafette waarbij telkens twee mensen samen waken. We denken na over hoe het zou moeten, dat waken: ingetogen, gericht op de klimaatcrisis, op een manier die passend voelt voor de waker. Geen demonstratiebordjes of kreten. Wel kan de waker aan het eind iets tekenen of schrijven op een lapje stof en dat ophangen aan de lijn, die een verzameling wordt van hartenkreten.

Sebastiaan werkt dag en nacht aan de logistiek, de website, het inschrijfsysteem. Ik werk onze visie uit: *We waken omdat we de wacht houden voor de toekomst van onze aarde. We waken en rouwen omdat onze verwachting op het nodige klimaatbeleid aan het uitdoven is. En we waken omdat het nog niet te laat is en we hopen dat het tij zal keren. Door te waken roepen we ook anderen op om zich te laten raken door de ramp die zich aan het voltrekken is.* Ik bel organisaties met de vraag of ze hun naam aan de wake willen verbinden. De ene organisatie heeft wat meer overtuigingskracht nodig dan de andere, maar al snel verbindt een bont gezelschap van veertig organisaties hun naam aan de wake. Sommige organisaties spreken zich voor het eerst uit over de klimaatcrisis en grijpen de wake aan als startpunt om zich hier intensiever mee bezig te houden.

Ik bereid me intussen voor op mijn rol als woordvoerder. Eigenlijk weet ik niet veel meer over de klimaatcrisis dan dat overheden en bedrijven niet doen wat nodig is. Sebastiaan, die hier tijdens zijn studie over heeft geleerd, legt me termen uit als 'koolstofbudget' en 'IPCC-rapport'. Terwijl ik in zijn antikraakpand op een aan het plafond bevestigde schommel wat rondbunzel, vertelt hij hoe juist mensen in de armste delen van de wereld het meest lijden onder de klimaatcrisis, dat rijke landen bepalen of we klimaatdoelen gaan halen of niet. De rijkste 10% van de wereld, waartoe ook veel Nederlanders behoren, zorgt voor de helft van de CO₂-uitstoot. De armste helft is verantwoordelijk voor slechts 10% van de CO₂-uitstoot. Het zijn zaken die ik vaag eerder heb gehoord, maar die niet eerder zo concreet voelden. Sebastiaans bevlogen toewijding raakt me, de liefdevolle strijdvaardigheid in zijn ogen, zijn humor. Dit is de wereld waarin ik nu leef, een realiteit waarmee ook ik moet worstelen.

Na een maand van voorbereidingen gaat de wake van start, voor het hek van het Catshuis, de ambtswoning van Rutte en de ontvangstruimte van het kabinet. De pers doet er volop verslag van, we komen zelfs op het NOS-journaal. De wake wordt een plek van ontmoeting van mensen die zich op allerlei verschillende manieren met klimaat bezighouden. Ook mensen die zich nog niet eerder publiekelijk uitspraken over de klimaatcrisis en die er niet aan moeten denken om ooit aan een luidruchtige demonstratie mee te doen, doen mee met de wake, vinden daar een plek waar ze op een voor hen passende manier hun stem kunnen laten horen. Ongeveer elke week ga ik naar Den Haag, om zelf een paar uur te waken of de wakers te ondersteunen. Ik ontmoet wakers van alle leeftijden, met allerlei verschillende motivaties en kennis over de klimaatcrisis. Bij de overdracht ontstaan de mooiste gesprekken, zeker ook 's nachts.

Van een leien dakje gaat de organisatie bepaald niet. Ineens stuur ik een groep mensen aan en sta aan het roer van een helse bemensingsklus, want elke week moeten we een kleine honderd wakers inroosteren. We hebben een bal de lucht in gegooid en we moeten zorgen dat die bal koste wat kost in de lucht blijft. Niet heel optimaal gecombineerd met mijn bijzonder lage energieniveau. Sebastiaan had aan het begin al aangekondigd dat hij alleen kon helpen met het op touw zetten van de actie en ik heb schromelijk onderschat hoeveel het drijvend houden van deze actie me zou kosten. De reddende engel komt in de vorm van Dina. Ik heb haar al een paar keer bij onlinebijeenkomsten gezien, waar ze als theapeut beschikbaar is voor rebellen van Extinction Rebellion. Ze is net zo rustig en toegewijd in het echt. Tijdens een van mijn wakeres komt ze proviand brengen, aangezien ze in de buurt woont. Ze vraagt hoe het gaat en zoals gewoonlijk wind ik er weinig doekjes om dat de organisatie wel wat veel is.

‘Wat heb je nodig?’ vraagt ze, terwijl ze tegenover me in het gras zit.

‘Een mede-coördinator,’ zeg ik. En zo geschiedt. Ik vind het geschrift van haar dat ze bij me in de achtbaan komt zitten, maar ben reuze opgelucht. Nu kan ik het nog wel een tijd volhouden. Elke dag bellen we ruim een uur, vermaken ons met een wisselende samenstelling van praktische zaken, persoonlijke updates en grapjes. In voor- en tegenspoed zitten we in hetzelfde schuitje.

Gelukkig zitten er ook andere mensen in dat schuitje die taken voor hun rekening nemen. Iemand brengt en haalt dagelijks de spullen bij het Catshuis. Iemand Twittert, iemand anders doet Facebook, iemand regelt de livestream. Klimaatgroepen en kerken adopteren nachten. Iemand biedt aan dat we hem voor twee nachtschifts per week naar keuze mogen inroosteren. Met tergend veel stutwerk krijgen we het voor elkaar.

Intussen worden wakers voor de poort van het Catshuis dagelijks verstoord door leden van de marechaussee, die om hun identiteitsbewijs komen vragen. De leden van de marechaussee lopen vervolgens weg met de identiteitsbewijzen, fotograferen ze, noteren zaken. Het is allemaal erg onduidelijk en het maakt de wakers nerveus. Wat gebeurt er precies met hun gegevens? Ik leg contact met de brigade-adjutant, leg uit dat de identiteitscontroles verstoring zijn bij het ingetogen karakter van de wake en vraag naar de noodzaak. Hij geeft aan dat er niets aan te doen is, maar dat er geen gegevens worden bijgehouden. Dan ontdekt waker Wim dat er een lijst wordt bijgehouden. Hij krijgt de lijst zelf niet in handen, maar de dienstdoende marechaussee telt 192 namen, bijna precies het aantal mensen dat heeft gewaakt. Ik bel de brigade-adjutant om verhaal te halen. Later die ochtend belt hij me terug, vertelt dat niemand van de hogergeplaatsten of van de medewerkers die hij heeft gesproken iets weet over een lijst, het zal wel een individuele actie zijn geweest. Daar geloven we gezien de volledigheid van de lijst weinig van. De brigade-adjutant zegt toe de lijst te zullen achterhalen en te vernietigen.

De controles gaan verder. Waker Sam dient een klacht in, er is immers geen goede grond om identiteitscontroles te doen bij een demonstratie die vreedzaam verloopt. De klacht wordt grotendeels gegrond verklaard, de klachtenbehandelaar adviseert de marechaussee om terughoudend te zijn met identiteitscontroles. De marechaussee gaat desalniettemin door met de controles. Als waker Yvonne, een vrouw van halverwege de zeventig, principieel weigert haar ID-bewijs te overhandigen wordt ze gearresteerd en beboet. Dina en ik worden kort erna uitgenodigd om op de kazerne in gesprek te gaan met de marechaussee. Ze zeggen dat het voor de beveiliging van het Catshuis belangrijk is om identiteitscontroles te doen. Dat het belangrijk is om te weten of mensen die daar staan een strafblad hebben. We vragen wat ze dan zouden doen als ie-

mand een strafblad heeft. Ook iemand met strafblad heeft immers demonstratierecht. Ze zouden eigenlijk alleen om identiteitsgegevens moeten vragen als iemand de regels overtreedt of verdacht gedrag vertoont. Het antwoord is dat er veel jonge mensen werken bij het Catshuis, die daar nog niet de intuïtie voor hebben. Ze geven toe dat ze onze demonstratievrijheid inperken voor schijnveiligheid, maar willen de controles niet stoppen. Achteraf blijkt dat mensen die bij het Catshuis hebben gewaakt een aantekening hebben gekregen dat ze klimaatactivist zijn.

Controles of geen controles, de wake gaat door. Dan, als de wake een paar maanden loopt, word ik benaderd door Eline. Een van haar zoons wil een kinderwake organiseren. Ik maak kennis met Bram van negen. Hij is boos dat de regering maar niet stopt met CO₂ en wil iets doen om te zorgen dat politici naar kinderen luisteren.

‘Kinderen willen ook een toekomst!’ zegt Bram ferm.

Met z’n drieën maken we een plan. Bram trommelt een tiental kinderen bij elkaar en neemt ze mee naar het Plein. Hij spreekt met een aantal ministers, komt ’s avonds op het Jeugdjournaal en wordt een paar maanden later genomineerd voor de Kinderprijs van het Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg. Ook andere wakers komen in gesprek met politici. Halverwege, voor het zomerreces, houden we een manifestatie op het Plein. Tien Tweede Kamerleden die verantwoordelijk zijn voor klimaatwoordvoering en vijf fractievoorzitters geven acte de présence. Ik houd uitgeput een soort van speech en we overhandigen ons manifest. Maar het belangrijkste wat we presenteren zijn de vlaggetjes. De hartenkreten van wakers hangen verspreid over het Plein: *‘Heel Holland bakt (als we niets doen)’*, een tekening van een huilende brandende aarde, *‘Neem onze toekomst net zo serieus als uw carrière’*, *‘Deze dwaze grootmoeder blijft bidden en hopen en vechten’*.

De politici lopen langs de vlaggetjes, kiezen er eentje uit om op hun kantoor te zetten. Een fractievoorzitter bestudeert de boodschappen een kwartier lang.

‘Het komt erg binnen,’ zegt hij.

Enkele Kamerleden komen positief en geïnspireerd op me over. Maar de meesten lijken niet in staat om de klimaatcrisis in de ogen te kijken. Hun lauwheid deprimeert me. Een Kamerlid weidt tien minuten tegen me uit over zijn klimaatneutrale huis, terwijl zijn partij nou niet bepaald blaakt van klimaatambitie.

Of de wake een succes was? Dat ligt eraan hoe je dat meet. Het beleid van het nieuwe kabinet is niet groen te noemen en de situatie ziet er weinig hoopvoller uit dan de dag na de verkiezingen. Maar toch. Er zijn nieuwe dwarsverbanden ontstaan, we hebben elkaar geïnspireerd.

Nog altijd gaat de wake door: elke donderdag lopen er klimaatwakers zeven keer rond het ministerie van Economische Zaken en Klimaat om de overheid op te roepen om vervuilende bedrijven niet langer te steunen in hun vervuiling. De wake heeft mensen geholpen om zich te verdiepen in de klimaatcrisis. Er was veel media-aandacht, waardoor we konden laten zien dat een brede groep mensen zich zorgen maakt om het klimaat, ook al staan ze niet op straat met een demonstratiebord. We hebben een daad gesteld. We weten niet wat er anders was geweest als we het niet hadden gedaan. Maar we hebben er gestaan, in weer en wind, met elkaar, 203 dagen en nachten lang. Dat is hoopvol.

STARTBLOKKEN OM ZELF EEN ACTIE TE ORGANISEREN

- Laat de actie voortkomen uit iets wat je diep raakt en ga op zoek naar een geschikte vorm. Het mooiste is als het middel past bij de boodschap; als dat wat je wilt zeggen al direct duidelijk wordt

- in de vorm van de actie. Wees hierbij creatief, want opvallende, vernieuwende acties trekken eerder de aandacht van de pers.
- Betrek anderen, want er zijn veel mensen met hetzelfde doel of gevoel die misschien wel enthousiast worden van jouw idee. Maak de groep die de beslissingen neemt niet te groot, dan blijf je wendbaar. Is de organisatie een grote klus? Delegeer, doe zelf waar jij goed in bent. Laat je verrassen door de kwaliteiten van anderen.
 - Neem met je team tussen de organisatietaken door de tijd om stil te staan bij jullie drijfveer, bij jullie gezamenlijke zorg en angst. Dit om te voorkomen dat je in regelstand taakjes aan het afvinken bent, terwijl je afgekoppeld raakt van wat je in beweging heeft gezet.
 - Benader organisaties om zich aan te sluiten en bij te dragen. Wees vriendelijk brutaal, haal ze over. Vertel hun waarom het in hun voordeel is om zich uit te spreken over klimaat: bijvoorbeeld omdat de klimaatcrisis ook een mensenrechtencrisis is of omdat de klimaatcrisis ook een gezondheidscrisis is.
 - Als je bij je actie eisen/doelen opstelt: zorg dat die recht doen aan de ernst van de klimaatcrisis. Doe geen enkele concessie op inhoud: met de atmosfeer valt niet te onderhandelen. Als je al water bij de wijn doet in je beschrijving van wat nodig is, wat valt er dan nog van het resultaat van je actie te verwachten?
 - Betrek de pers. Nodig ze uit bij je actie, schrijf zelf een persbericht, vooral lokale nieuwsbladen staan te springen om nieuws en zullen vaak je persbericht integraal overnemen.

WHAT DO WE WANT? CLIMATE JUSTICE! WHEN DO WE WANT IT? NOW!

Wat bezielt een dominee zich aan te sluiten bij rebellen en activisten? Rozemarijn van 't Einde neemt je mee in de wereld van de klimaatbeweging en de disruptieve acties waaraan ze deelneemt. Je leest over haar ervaringen met arrestaties, gesprekken met politici, blokkades, demonstraties en de (sociale) media. Ook schrijft ze openhartig over haar zoektocht naar een goede balans tussen haar gezondheid en de urgentie van de klimaatcrisis. De startblokken bij elk hoofdstuk geven je concrete tips om zelf in actie te komen voor een leefbare wereld.

**'EEN MOOI, PERSOONLIJK VERHAAL.
HAAR STRIJDLUSTIGHEID HEEFT MIJ FLINK
AANGESTOKEN. EN IK ZAL NIET DE ENIGE ZIJN.'**
MEROL, ARTIEST

**'Juist voor wie twijfelt over
actievoeren voor het klimaat,
is dit boek een aanrader.'**

**CARLA DIK-FABER,
PROJECTLEIDER GROENEKERKEN**

**'REBELS, LIEFDEVOL,
KWETSBAAR EN
WOEDEND OVER
ONRECHT.'**

**ANDY PALMEN,
directeur Greenpeace NL**

**'Dit vlot geschreven boek
vertelt van kwetsbaarheid
en twijfel, van saamhorigheid
en toewijding, maar is vooral
een verhaal van hoop.'**

**STEFAN PAAS, hoogleraar
missiologie en publieke theologie**

**'ROZEMARIJN LAAT ZIEN WAT HET BETEKENT ALS
GEWONE MENSEN HOOPVOLLE KLIMAATACTIES UITVOEREN
DIE ANDEREN AAN HET DENKEN ZETTEN.'**

Jan Wolsheimer, directeur Missie Nederland

**'WAAROM DOET EEN MENS VAN VLEES EN BLOED,
MET ANGSTEN EN ZENUWEN, PIJN EN WANHOOP
WAT ZE DOET? OMDAT DE TELOORGANG VAN
DE PLANEET NOG ERGER IS VOOR HAAR.'**

MARJAN MINNESMA, DIRECTEUR URGENDA

**'Wat kan ik doen? Die vraag
hoor ik vaak als het gaat over
de klimaatcrisis. Vanaf nu
heb ik een antwoord: lees deze
inspirerende donderpreek,
en kom in beweging!'**

**HARMEN NIEMEIJER,
DIRECTEUR MICHA NL**

9 789043 153944 9

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 3944 9 • NUR 740